

GLOBALIZACIJOS POVEIKIS EKONOMINIO AUGIMO TEMPAMS KONVERGAVIMO ASPEKTU

Kristina Montvilaitė, Dovilė Ruplienė

Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai, Lietuva

El. paštas: kristinamontvilaite@yahoo.com, drupliene@yahoo.com

Anotacija

Straipsnyje apibendrinti mokslinių tyrimų rezultatai atskleidžiant globalizacijos poveikį ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu. Konceptualaus tyrimo metu atskleista tarptautinės prekybos įtaka ekonominio augimo tempams, išskiriant ekonomikos atvirumo poveikio aspektus, apibendrinant ELG (eksporto inicijuotas augimas) hipotezę. Taip pat išskirti darbo jėgos mobilumo ekonominio augimo tempams įtakos aspektai, apibendrinant NELM (naujoji darbo migracijos ekonomika) teoriją.

Pagrindiniai žodžiai: globalizacija, konvergencija, ekonominio augimo tempai, ekonominio augimo veiksniai.

Įvadas

Tyrimo aktualumas, ištyrimo lygis ir mokslinė problema. Atlikus mokslinių darbų apžvalgą, galima pastebėti, kad globalizacija identifikuoja procesą, kurio metu šalių gamybos ir finansų struktūros tampa tarpusavyje susijusios tarpvalstybiniais santykiais, sukuriančiais tarptautinį darbo jėgos pasidalijimą, kurio metu šalies gerovės lygio kilimas vis dažniau priklauso nuo kitų šalių ekonominių veiksnių ir šalių ekonominės integracijos lygio. Kapitalo mobilumas, technologinė pažanga ir padidėjusi konkurencija rinkoje rodo šalies vidaus politikos galios pasibaigimą ir tai, kad šalis yra įsitraukusi į globalizacijos procesą, kuris gali būti suprantamas kaip didesnio atvirumo arba šalies vidaus ir užsienio sandorių liberalizavimo sinonimas. Galima išskirti priešpriešą, pastebimą globalizacijos aspekto tyrimo srityse: viena vertus, manoma, kad globalizacijos procesas gali turėti įtakos ekonominės krizės susiformavimui, kita vertus, paskatinti ekonominį augimą ir konvergenciją. Atsižvelgiant į tai, aktualu apibendrinti mokslo tiriamuosius darbus minėtais klausimais, siekiant įvertinti, kuri tendencija svaresnė. Šiame straipsnyje gilinamasi į pozityvųjį aspektą.

Ekonominio augimo tempų aspektai empiriniuose tyrimuose ir kituose mokslinės literatūros šaltiniuose plačiai nagrinėti išskiriant augimo veiksnius ir vertinant jų įtaką ekonominio augimo tempui, apibrėžiant ekonominio augimo sudėtinę dalis, sprendžiant eko-

nominio augimo reguliavimo problemas, įvertinant ekonominio augimo teigiamas ir neigiamas pasekmes. Nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio imta domėtis globalizacijos, integracijos ir ekonominės konvergencijos aspektais, įvertinant pastarųjų ryšį su ekonominiu augimu, atskleidžiant privalumus ir trūkumus.

Empiriniuose tyrimuose (Bairoch, Kozul-Wright, 1996; Omanas, 1996; Kolodko, 2001; Wolf, 2001; Ozden, Raport, Schiff, 2011 ir kt.) pastebima, kad yra trys pagrindiniai globalizacijos ramsčiai – tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas. Neretai ekonominė globalizacija tapatinama su ekonomikos atvirumu, kuris gali būti nusakomas kaip tarptautine prekyba, migracija ir technologijų sklaida. Klausimai apie tarptautinės prekybos įtakos ekonominio augimo tempus nagrinėti O'Rourke (2000), Rodriguez, Rodrik (2000), Lane (2001), Wacziarg (2001), Irwin, Tervio (2002), Vamvakidis (2002), Awokuse (2003), Dollar, Kraay (2003), Alcalá, Ciccone (2004), Clemens, Williamson (2004), Lee, Ricci ir Rigobono (2004), Felbermayr (2005), Awokuse (2007), Tsen (2010) ir kt. straipsniuose. Darbo jėgos mobilumo įtakos ekonominio augimo tempams tyrimus plėtojo Taylor (1999), Beine, Docquier ir Rapoport (2001), Weiss (2003), Haas (2010), Ozden, Raport, Schiff (2011) ir kt.

Reikia pastebėti, kad kapitalo mobilumas, kaip vienas globalizacijos ramsčių, reiškiantis finansinio kapitalo judėjimą, šiame straipsnyje nenagrinėjamas. Pastarasis straipsnio autorių nagrinėjamas kituose tyrimuose, kur vertinama investicijų įtaka ekonominio augimo tempams. Šiame straipsnyje išsamiau atskleidžiami prekių ir paslaugų bei darbo jėgos mobilumo aspektai.

Šio straipsnio mokslinis problemiškas susijęs su klausimais, kokių veiksnių pasireiškimu globalizacija gali užtikrinti spartesnius ekonominio augimo tempus, kaip pasireiškia tarptautinės prekybos ir darbo jėgos mobilumo įtaka ekonominio augimo tempams ir kokios galimos pozityvios ir negatyvios poveikio alternatyvos.

Tyrimo objektas – globalizacijos poveikis ekonominio augimo tempams.

Tyrimo tikslas – apibendrinti mokslinių tyrimų rezultatus, atskleidžiant globalizacijos poveikį ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti tarptautinės prekybos įtaką ekonominio augimo tempams, išskiriant ekonomikos atvirumo poveikio aspektus, apibendrinant eksporto inicijuotas augimo (ELG) hipotezę.
2. Išskirti darbo jėgos mobilumo ekonominio augimo tempams įtakos aspektus, apibendrinant naujojo darbo migracijos ekonomikos (NELM) teoriją.

Tyrimo metodai: analizė ir sintezė, lyginimas, grupavimas, detalizavimas ir apibendrinimas.

Tarptautinės prekybos įtaka ekonominio augimo tempams

Rakauskienės (2006) nuomone, vis sudėtingesnėje globalizacijos veikiamoje tarptautinio verslo aplinkoje tarptautinė prekyba yra viena globalizacijos pagrindinių skatinamųjų jėgų, todėl jos plėtra tampa svarbia ir būtina ekonominio augimo ir vystymosi sudedamąja dalimi. Cornett (2005) taip pat pastebi, kad tarp nepriklausomų ekonominių vienetų, plėtojant ekonominius ryšius, būdingiausia yra prekyba, todėl pastaroji – jautriausias ekonominės aplinkos pokyčių indikatorius. Pasak Tsen (2010), būtent rinkos ekonomika ir ekonomikos atvirumas skatina didesnius prekybos mastus, didesnes tiesiogines užsienio investicijas (TUI), o tai lemia spartesnius ekonominio augimo tempus.

Šalies ekonomikos atvirumo teigiama įtaka ekonominio augimo tempams nustatyta daugelyje mokslinių darbų (Edwards, 1993; Armstrong, Read, 1998; Andersson, 1998; Frankel, Romer, 1999; Salvatore, 2001; Alesina, Spolaore, Wacziarg, 2004 ir kt.). Kaip pastebi Armstrong ir Read (1998), mažos ekonomikos priešingai nuo didelių beveik neturi galimybių užtikrinti ekonominį augimą per autonominį, save išlaikantį vidaus augimą. Pavyzdžiui, Alesina, Spolaore, Wacziarg (2004), išanalizavę šalies dydžio įtaką ekonominiam augimui, pastebi, kad ekonomikos dydis neturi įtakos ekonominiam augimui. Jų nuomone, ekonomikos dydis darosi mažiau reikšmingas ekonominiams rodikliams, kai šalis tampa atvira prekybai. Kuo mažesnė ekonomika, tuo atvirumo poveikis augimui didesnis. Pastarieji mokslininkai atliktame tyrime nustatė, kad prekybos atvirumas yra susijęs su didesniu augimu, nepriklausomai nuo to, kaip matuojamas prekybos atvirumas: per prekybos politikos atvirumą (tarifiniai, netarifiniai apribojimai) ar per prekybos apimtį (importo ir eksporto vertės vidurkį, padalytą iš BVP vertės). Alesina, Spolaore ir Wacziarg (2004)

nuomone, ekonomikos atvirumas ir ekonomikos dydis yra pakaitalai. Koreliacija tarp ekonomikos dydžio ir ekonominio augimo mažėja tokiu lygiu, koku didėja atvirumas. Todėl atviros ekonomikos linkę konverguoti, o uždaros ekonomikos šios tendencijos neturi. Taigi atvirumas spartina ekonominio augimo tempus ir didina pajamų lygį. Kad ekonomikos dydis neturi įtakos ekonominiam augimui, atitinkamai taip pat patvirtina Armstrong ir Read (1998), atlikę tyrimus Rytų Europoje, o vėliau – kitų pasaulio šalių kontekste.

Edwards (1993), išnagrinėjęs ekonominį augimą mažose ekonomikose, pabrėžia laisvesnės prekybos svarbą technologiniam procesui ir remiantis tuo aiškina ekonomikos augimą. Tyrime apibendrintas modelis, kuris įrodo, kad didesnis atvirumo laipsnis leidžia mažoms ekonomikoms greičiau perimti technologijas, sukurtas pažangiose šalyse, dėl to mažos ekonomikos auga gerokai greičiau. Vadinasi, labiau atviros ekonomikos auga greičiau. Ši tendencija išlieka ir ilgu laikotarpiu.

Rodriguez ir Rodrik (2001) taip pat pastebi, jog atviros ekonomikos auga greičiau. Jų nuomone, prekybinė apsauga nėra pozityvi ekonominiam vystymuisi. Rodriguez ir Rodrik (2001) pabrėžia, kad nėra jokių patikimų įrodymų, jog prekybos apribojimai (ypač po 1945 m.) būtų susiję su aukštesniais augimo tempais. Priešingai, liberalizacijos padariniai yra naudingi mažoms ekonomikoms. Jų nuomone, integracija pasaulio ekonomikoje yra toks stiprus ekonominio augimo veiksnys, kad tai gali efektyviai pakeisti vystymosi strategiją.

Singh (2010), atlikęs mokslinių darbų apžvalgą (žr. 1 lent.), pastebi, kad dauguma tyrimų patvirtina tarptautinės prekybos naudą ekonominiam augimui ir kaip esminį indėlį skatinant laisvą prekybą priskiria Bendrajai muitų ir prekybos sutarčiai (GATT) ir Pasaulio prekybos organizacijai (PPO).

Apibendrinant mokslinių darbų apžvalgą, galima pastebėti, kad koreliacijos tarp prekybos atvirumo ir ekonominio augimo nebuvo tarpukario laikotarpiu, neigiama koreliacija nustatyta prieš šimtmetį (Foreman-Peck, 1995; O'Rourke, Williamson, 1999; Vamvakidis, 2002) ir tik pastaraisiais dešimtmečiais ji tampa reikšminga (Vamvakidis, 2002; Clemens, Williamson, 2004).

Reikia pastebėti, kad mokslo darbuose, nagrinėjant tarptautinės prekybos klausimus ekonominio augimo aspektu, dažnai išskiriama eksporto inicijuotas augimo (ELG) hipotezė. Pasak Tsen (2010), ELG hipotezė pastaruosius dešimtmečius buvo daugelio mokslinių darbų tyrimų kryptis, tačiau ryšys tarp ekonominio augimo ir eksporto vis dar yra diskusijų objektas, nes nėra vieningo sutarimo dėl eksporto įtakos ekonominiam augimui. Abejojama dėl ELG strategijos efektyvumo mažiau išsivysčiusiose šalyse, ilgalaikėje

perspektyvoje – dėl nepastovumo ir nenuspėjamumo tarptautinėse rinkose. Be to, abejojama, ar išsivysčiusių šalių rinkos yra pakankamai didelės eksportui iš

mažiau išsivysčiusių šalių. Tsen (2010) ELG hipotezės esmę nusako taip: didėjant eksportui, paspartėja ekonominio augimo tempai.

1 lentelė

Tarptautinės prekybos poveikis našumui ir ekonominio augimo tempams

Šaltinis	Tyrimo duomenys	Esminiai tyrimų pastebėjimai ir išvados
O'Rourke (2000)	10 išsivysčiusių šalių rodikliai 1875–1914 m.	Nustatyta teigiama tarifų koreliacija su augimu.
Rodriguez, Rodrik (2000)	Pagrindinių studijų apžvalga.	Skeptiškas susirūpinimas dėl prekybos nepalankaus poveikio augimo stiprumui. Pasaulio ekonomikos integracija – galinga jėga ekonominiam vystymuisi.
Lane (2001)	71 mažų ir vidutinių pajamų šalių rodikliai 1970–1995 m.	Atviros ekonomikos šalys turi didesnę skolą ir produkcijos santykį. Prekyba turi ne tik tiesioginį poveikį paskirstymui ir augimui, bet taip pat skatina konvergenciją.
Wacziarg (2001)	57 šalių rodikliai 1970–1989 m.	Ekonomikos atvirumo poveikis augimui yra teigiamas. Sustiprintas technologijų perdavimas ir patobulinimas makroekonominėje politikoje lemia mažesnius padarinius.
Irwin, Tervio (2002)	Pirmojo pasaulinio karo, tarpukario, Didžiosios depresijos ir pokario laikotarpių šalių rodikliai.	Prekybos poveikis ekonominiam augimui teigiamas.
Vamvakidis (2002)	Istoriniai duomenys. Šalių rodikliai skirtingais laikotarpiais.	1870–1970 m. tarp ekonomikos atvirumo ir augimo koreliacijos nėra (išskyrus tarpukario laikotarpį). 1970–1990 m. tarp ekonomikos atvirumo ir augimo yra teigiama koreliacija.
Awokuse (2003)	Kanados laiko eilutės. 1960–2000 m. ketvirčių rodikliai.	Ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu ekonominis augimas sąlygotas eksporto plėtros.
Dollar, Kraay (2003)	Šalių rodikliai 1970–1990 m.	Bendras institucijų ir prekybos vaidmuo ilgu laikotarpiu yra didesnis nei trumpu. Tiek institucijų, tiek prekybos vaidmuo yra svarbus augimo tempų skirtumams ilguoju laikotarpiu.
Alcala, Ciccone (2004)	138 šalių rodikliai.	Reikšmingas ir stiprus prekybos poveikis produktyvumui.
Clemens, Williamson (2004)	35 šalių rodikliai 1865–1996 m.	Aukšti tarifai susiję su sparčiu augimu iki Antrojo pasaulinio karo ir su lėtesniu augimu vėlesniu laikotarpiu. Po 1950 m. padidinti tarifai nepaskatino augimo.
Dollar, Kraay (2004)	100 šalių rodikliai 1980–1990 m.	Ryšio tarp prekybos pokyčių apimčių ir nelygybės pokyčių nėra. Augimo tempų padidėjimas, kurį lydi išplėsta prekyba, sąlygoja atitinkamai ir proporcingą vargšų pajamų padidėjimą. Atviras prekybos režimas skatina greitesnį vystymąsi ir skurdo sumažėjimą.
Lee, Ricci, Rigobono (2004)	100 šalių rodikliai 1961–2000 m.	Šalies ekonomikos atvirumo poveikis ekonominiam augimui teigiamas.
Felbermayr (2005)	108 šalių rodikliai 1960–1999 m.	Palaikomas stiprus prekybos poveikis pajamoms.
Awokuse (2007)	Pereinamosios ekonomikos laikotarpio šalių rodikliai	Eksportas lemia augimą. Eksportas sąlygotas augimo.

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Singh (2010).

Pasak Sentsho (2002), ELG – ekonominės plėtros strategija, kurioje eksportas ir tarptautinė prekyba yra pagrindiniai veiksniai šalies ekonomikos augimo ir plėtros strategijoje. Jis pastebi, kad pastaruoju laikotarpiu dėl faktinės ir galimos ekonominės naudos visas pasaulis (tiek besivystančios, tiek išsivysčiusios šalys) pereina prie ELG strategijos. Visų pirma dėl to, kad eksporto augimas padidina gamybos apimtį, užimtumą ir vartojimą, o visa tai inicijuoja šalies pro-

dukcijos paklausos padidėjimą. Be to, dėl klestinčio eksporto sektoriaus išsiplečia vidaus rinka, įmonės pasiekia masto ekonomiją, todėl sumažėja sąnaudos, tenkančios produkcijos vienetui. Sentsho (2002) nuomone, to galima tikėtis, nes eksporto sektorius leidžia šalims pasinaudoti santykinu pranašumu, specializuojantis ne tik intensyviau naudojant gamybos veiksnius, bet ir gaminant mažesniais vidutinėmis sąnaudomis. Paprastai tai lemia efektyvų išteklių paskirstymą. Tai

dar labiau sustiprina tarptautinės konkurencijos poveikį, o tai paskatina įmones naudoti modernias technologijas ir gaminti kokybiškesnius produktus, kurie atitinka vartotojų poreikius tarptautinėse rinkose. Antra, šalis iš prekybos gali gauti naudos dėl teigiamo eksporto išorinio poveikio, kuris skatina didesnę produktyvumą ir ekonominį augimą. Be to, užsienio prekyba besivystančioms šalims ateityje padės kompensuoti taupymo ir investicijų atotrūkį bei įveikti importo ir eksporto atotrūkį, taip suteikdama galimybę gauti užsienio valiutos, reikalingos tolesniam vystymuisi.

Tsen (2010) taip pat pastebi, kad ELG hipotezei pagrįsti išskiriama nemažai argumentų. Jis aiškina, kad padidėjęs eksportas leidžia numanyti apie išaugusią šalies produkcijos paklausą, o tai leidžia padidinti gamybos apimtis. Išaugęs eksportas gali paskatinti specializuotis eksporto produktų gamyboje, o tai atitinkamai gali padidinti našumą eksporto sektoriuje. Jis pastebi, kad tai gali sukelti išteklių persikirstymą iš santykinai neefektyvaus prekybos sektoriaus į santykinai efektyvesnį eksporto sektorių. Našumo pasikeitimas gali lemti ekonomikos augimą. Atsiranda galimybė eksportui grindžiamam santykiniam pranašumui pasinaudoti masto ekonomija, o tai gali lemti spartesnius ekonominio augimo tempus. Pasak Tsen (2010), visa tai paaiškina, kad vidaus rinka visgi yra per maža pasiekti optimalius gamybos mastus.

Be visa ko, eksporto didėjimas leidžia sukaupti daugiau užsienio valiutos, o tai palengvina žaliavų importą ir užtikrina vidaus produkcijos ir parduotos produkcijos plėtrą. Eksportas taip pat gali suteikti prieigas prie pažangesnių technologijų, „learning by doing“ strategijos ir technologijų sklaidos (Tsen, 2010). Kita vertus, pasak Palley (2002), pastebima, kad ELG strategija gali turėti ir neigiamą poveikį. Pavyzdžiui, užkertamas kelias vidaus rinkos augimui ir plėtrai. Tai tampa tarp mažiau išsivysčiusių šalių varžymosi tarpusavio priežastimi; tai paskatina konfliktus tarp išsivysčiusių šalių ir mažiau išsivysčiusių šalių darbuotojų. Pastarajai strategijai taip pat priskiriamas dėl investicijų bumo sukuriamas finansinis nestabilumas. Galiausiai sustiprinama mažiau išsivysčiusių šalių priklausomybė nuo išsivysčiusių ekonomikų. Į eksportą orientuotos ekonomikos yra priklausomos nuo užsienio šalių paklausos. Pasak Felipe (2003), recesija tarptautinėse rinkose lemia lėtesnius ekonominio augimo tempus mažiau išvystytose šalyse. Galima daryti išvadą, kad didelė priklausomybė nuo ELG strategijos gali būti neoptimali strategija ekonominiam augimui (ADB, 2005).

Tsen (2010) taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad importo pakeitimas gali būti įgyvendintas be kitų ekonomikų poveikio, didėjant užimtumui ir gamybos apimtims šalies viduje. Yra daug šalių, vienu metu skatinančių eksportą ir kartu apsaugodamos kitus

sektorius. Eksporto skatinimo ir importo pakeitimo strategijos gali būti papildančios viena kitą. Reikia pastebėti, kad taip pat neatmetama ir grįžtamojo ryšio tarp eksporto ir ekonominio augimo galimybė, t. y. ekonominis augimas gali lemti prekybos plėtrą ir vidaus paklausos didėjimą. Kitaip tariant, eksportas gali išaugti nuo masto ekonomijos, našumo augimo. Kita vertus, eksporto padidėjimas leidžia sumažinti sąnaudas, o tai lemia tolesnį produktyvumo didėjimą (Tsen, 2010).

Darbo jėgos mobilumo įtaka ekonominio augimo tempams

Kaip minėta, remiantis Capolupo (1998), ekonomikos atvirumas taip pat gali būti nusakomas darbo jėgos mobilumu. Pukelienė, Glinskienė ir Beržinskienė (2007), nagrinėdamos darbo jėgos migracijos klausimus globaliniu aspektu, pastebi, kad darbo jėga, kaip ir kiti gamybos veiksniai, pasižymi tarptautinio mobilumo savybėmis, kurios iki tam tikros ribos daro įtaką tarptautiniams prekybos santykiams.

Darbo jėgos skaičiaus augimas didina išleidžiamos produkcijos kiekį, tačiau darbo įnašas gaminant produkciją priklauso ne tik nuo jo kiekio, bet ir nuo kokybės. Pasak Garškienės (2005), tradicinės ekonomikos augimą lemia proto kiekis (žinių kiekis, įgūdžiai), o modernios ekonomikos augimą – proto kokybė (intelektas, išsilavinimas). Rakauskienė (2006) pastebi, kad industrinėse šalyse spartų ekonomikos augimą labiausiai lemia darbo jėga, kuri išsiskiria disciplinotumu, aukštu išsilavinimo ir kvalifikacijos lygiu, lengvai prisitaiko prie technologijų ir organizacinių pokyčių. Reikia pastebėti, kad išsamesnė žmogiškojo kapitalo įtakos ekonominio augimo tempams konceptuali analizė apibendrinta straipsnio autorių kituose tyrimuose, o šiame tyrime bus vertinamas tik žmogiškojo kapitalo mobilumo aspektas.

Ozden, Raport, Schiff (2011) pastebi, kad žmonių judėjimas, susijęs su geresnių gyvenimo sąlygų paieškomis ir saugesne aplinka, yra toks pat senas, kaip ir pati žmonija. Tokie žmonių judėjimai ne tik daro įtaką pačių migrantų asmeniniam gyvenimui, bet taip pat gali sukelti reikšmingų ekonominių-socialinių pertvarkų migrantų kilmės šalyse. Weiss (2003) pabrėžia, kad paprastai migracijos srautai driekiasi iš žemo darbo užmokesčio šalių į aukšto darbo užmokesčio šalis. Ozden, Raport, Schiff (2011) pastebi, kad pastaraisiais metais ypač padidėjus migracijai ir migrantų piniginių perlaidų srautams ir sustiprėjus atitinkamai jų įtakai šalių vystymuisi, migracijos procesą neginčytinai imta laikyti trečiuoju globalizacijos ramsčiu (kiti du – tarptautinė prekyba ir kapitalo mobilumas).

Pasak Martinkaus ir Beržinskienės (2004), pasaulinio ūkio požiūriu, ekonomistai migraciją laiko teigiamu reiškiniu, t. y. mechanizmu, kuris išlygina darbo

jėgos trūkumą ir perteklių, taip sudarant sąlygas kilti darbo užmokesčiui ir įvairių šalių gerovei. Kitaip tariant, ekonominės perspektyvos požiūriu tarptautinė migracija yra mechanizmas, leidžiantis perskirstyti darbą (Janušauskas ir kt., 2009). Janušauskas ir kt. (2009) pastebi, kad gyventojams migracija yra galimybė pagerinti savo gyvenimo sąlygas keičiant gyvenamąją ir darbo vietą, valstybėms imigrantai yra naujos darbo jėgos šaltinis. Tyrime pabrėžiama, kad migracijos srautus būtina reguliuoti taip, kad jie skatintų aukštos kvalifikacijos darbo jėgos, kurios įdarbinimas prisideda prie ekonomikos plėtros, atvykimą.

Apibendrinus Blebienės (2006), Sipavičienės (2006) ir Pilielinės visuomenės instituto (2005) pastebėjimus, galima išskirti, kad darbo jėgos emigracijos teigiami aspektai susiję su mažėjančiu nedarbo lygiu, didėjančiu BVP vienam gyventojui, augančiu darbo užmokesčiu ir vidaus vartojimu. Prie neigiamų aspektų priskirtinas mažėjantis gimstamumas ir gyventojų skaičius, senstanti visuomenė, atitinkamai – darbo jėgos trūkumas ir protų nutekėjimas bei mažėjanti gamyba ir investicijos. Darbo jėgos imigracijos poveikis taip pat gali būti teigiamas, kai daugėja kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos, didėjant gamybai ir spartėjant ekonominio augimo tempams ir neigiamas, kai mažėja atlyginimai ir didėja nedarbo lygis.

Stulgienė ir Daunorienė (2009) taip pat patvirtina, kad migracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Pasak jų, užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos, investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas. Kita vertus, jei šalyje mažėja gyventojų ir didėja emigracija, tai menkės intelektinis potencialas, bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, mokslo raida ir ekonomikos plėtra, didės darbo jėgos stygius. Be to, gali imti nykti šalies kultūra ir kalba, kilti įvairių socialinių problemų, spartėti socialinė poliarizacija.

Taylor (1999) pastebi, kad kalbant apie migraciją, svarbi tampa naujosios darbo migracijos ekonomikos (NELM) teorija, kurioje daug dėmesio skiriama piniginiams perlaidoms. Pavyzdžiui, atliktuose tyrimuose (Bracking, 2003; Page, Plaza, 2006; Carling, 2008; Bollard ir kt., 2009; Haas, 2010; Adentusi, 2011 ir kt.), pastebima, kad piniginių perlaidos gali būti naudojamos namų ūkių išlaidoms, tokioms kaip namų statyba, renovavimas ar kasdienių poreikių tenkinimas. Tai atitinkamai atsiliepia ekonominio augimo tempams. Taylor (1999) nuomone, migracija teigiama įtaką šalies vystymuisi turi tik tuo atveju, jei migrantai daugiausia savo pajamų perlaidų išleidžia „produktyvioms investicijoms“.

Ozden, Raport, Schiff (2011) atskleidė, kad migrantų piniginių perlaidos paskutinius keletą metų pri-

lygo tiesioginių užsienio investicijų srautams ir kone trigubai prisidėjo prie besivystančių šalių vystymosi. Kita vertus, Fuentes ir Herrere (2008) pastebi, kad dideli ir nuolatiniai emigrantų pinigų srautai į šalį dažniausia lemia valiutos kurso pakilimą, o tai neigiamai veikia eksportuojamų prekių konkurencingumą – kainą, žemų sąnaudų gamyba tampa nepelninga.

Beine, Docquier, Rapoport (2001) pastebi, kad šiuolaikinės endogeninio augimo teorijos gerokai atnaujino ryšių tarp švietimo, migracijos ir ekonominio augimo tyrimus. Ilgą laiką švietimas / išsilavinimas buvo laikomas pagrindiniu ekonominio augimo veiksniu ilgu laikotarpiu, o tai rodo, kad žmonių, turinčių aukštą išsilavinimą, emigracija, kitaip vadinama „protų nutekėjimu“, yra žalinga šaliai, iš kurios žmogiškasis kapitalas emigruoja. Protų nutekėjimas taip pat neigiamai veikia gyventojus, likusius emigrantų kilmės šalyje dėl, pavyzdžiui, netobulo pakeitimo kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos.

Beine, Docquier, Rapoport (2001) pabrėžia, kad daugumoje tyrimų migracijos įtaka ekonominio augimo tempams laikoma teigiama dėl žmogiškojo kapitalo formavimo, tačiau, kai nagrinėjamas protų nutekėjimo aspektas – poveikis augimo tempams, yra žalingas (neigiama protų nutekėjimo įtaka taip pat nagrinėjama naujojoje ekonominio augimo teorijoje (Miyagiwa, 1991; Haque, Kim, 1995; Galor, Tsiddon, 1997)). Tačiau šis požiūris netrukus buvo užginčytas tiriamuosiuose darbuose, kur nagrinėjamas migracijos poveikis žmogiškojo kapitalo formavimuisi. Loginis pagrindimas yra toks: skurdžiose ekonomikose su nepakankamu augimo potencialu, žmogiškojo kapitalo grąža yra nedidelė, tad nėra didelio stimulo įsigyti išsilavinimą, kuris laikomas ekonominio augimo veiksniu. Tačiau pasaulyje išsilavinimas itin vertinamas, todėl sudarant sąlygas migracijai iš tų ekonomikų padidėtų išsilavinusių gyventojų dalis toje šalyje. Atsižvelgiant į tai, kad emigruos tik išsilavinusių gyventojų dalis, tikėtina, kad vidutinė išsilavinusių gyventojų dalis padidės. Šie rezultatai gaunami „protų nutekėjimo“ modeliuose, kuriuose darbo jėga yra heterogeniška ir kai emigruoja labiausiai kvalifikuoti gyventojai (Docquier, Rapoport, 1997; Mountford, 1997), modeliuose, kur darbo jėga homogeniška (Stark, Helmenstein, Prskawetz, 1998; Vidal, 1998), modeliuose su netobula informacija ir grįžtamąja migracija (Stark, Helmenstein, Prskawetz, 1997). Apibendrinę tyrimo rezultatus, Beine, Docquier, Rapoport (2001) padarė išvadą, kad vis dėlto, kai ekonomika yra atvira, migracijos procesas gali paskatinti investicijas į švietimą, nes atviroje ekonomikoje būdingesnė didesnė pastarųjų investicijų grąža.

Kiek vėliau atliktame tyrime (Bollard ir kt., 2009) mokslininkai nagrinėjo piniginių perlaidų priklausomybę nuo išsilavinimo lygio, t. y. ar didesnės per-

laidos yra turinčių aukštesnį išsilavinimą, ar mažiau kvalifikuotų. Šiuo tyrimu jie išsamiau pagrindė, kad protų nutekėjimo problema nėra vien negatyvi ekonominio augimo tempams.

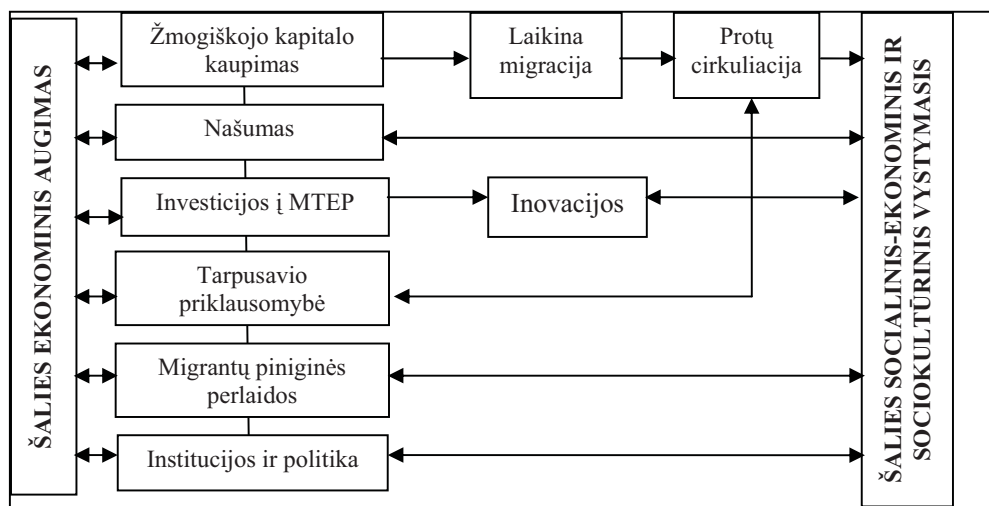
Tyrimo metu išskirti teigiami ir neigiami aspektai, susiję su pinigineis perlaidomis ir migrantų išsilavinimu. Pastebima, kad labiau išsilavinę migrantai gali daugiau uždirbti, tad atitinkamai jų pinigines perlaidos gali būti didesnės, taip pat turi daugiau galimybių gražinti paskolas, pasiimtas išsilavinimui įsigyti savo kilmės šalyje. Turintys aukštesnį išsilavinimą dažniausia yra legalūs migrantai, todėl pastarieji taip pat daugiau naudojami finansinių įstaigų teikiamomis paslaugomis. Vadinasi, pinigines perlaidos taip pat yra didesnės nei tų, kurie turi žemesnį išsilavinimą. Kita vertus, didelė tikimybė, kad turintys aukštesnį išsilavinimą yra iš labiau pasiturinčių šeimų, todėl nėra būtinybės daryti piniginių perlaidų pastariesiems finansiškai paremti. Taip pat pastebima, kad dažniau nei turintys žemesnį išsilavinimą pastarieji yra linkę emigruoti su visa šeima. Be to, tikėtina, kad asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą, turi mažiau ketinimų grįžti į kilmės šalį.

Atsižvelgiant į ankstesnius argumentus, Bollard ir kt. (2009) tyrimo išvadose pateikia esminį pastebėjimą, kad emigrantai, turintys aukštesnę kvalifikaciją, paprastai dirba geresnėse darbo vietose, kur mokamas didesnis darbo užmokestis nei žemesnės kvalifikacijos emigrantams, tad atitinkamai jų piniginių perlaidų

srautai yra didesni. Tai teigiamai veikia ekonominio augimo tempus.

Haas (2010), nagrinėdamas migracijos ir šalies vystymosi aspektus neoklasikinės teorijos išvalgoje, pastebi, kad migracijos teigiamas poveikis ekonominio augimo tempams gali pasireikšti ne tik per pinigines migrantų perlaidas, bet ir per jų įgytas svečioje šalyje idėjas, žinias, verslumą. Tai teigiamai veikia ne tik šalies plėtrą, bet ir jos modernizavimą. Kita vertus, pastebima, kad migracija gali būti negatyvi, nes kvalifikuota darbo jėga iš besivystančių šalių perkeliama į išsivysčiusias, taip dar labiau paspartindama pastarųjų šalių ekonominio augimo tempus ir atitolindama besivystančių šalių konvergenciją.

Daugėlienė ir Marcinkevičienė (2009), apibendrinusios daugelį „protų nutekėjimo“ klausimais mokslinių darbų, pastebi, kad ekonomikos vystymasis yra lemiamas šių reiškinių (žr. 1 pav.): mokymosi, tyrimų, inovacijų, taip pat bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis. Jų nuomone, izoliuotos ekonomikos valstybės nėra pažangios ir pajėgios konkuruoti tarptautiniu mastu. Taigi aukštos kvalifikacijos darbuotojų migracija yra vienas svarbiausių fenomenų, prisidedančių prie šalių žiniomis grįstos ekonomikos progreso. Jos pabrėžia, kad anksčiau šis reiškinys buvo analizuojamas kaip protų nutekėjimas ir protų telkimas, tačiau dabar tokį fenomeną labiau derėtų vadinti protų cirkuliacija.

1 pav. Veiksniai, spartinantys šalies ekonominio augimo tempus

Šaltinis: Daugėlienė, Marcinkevičienė (2009).

Daugėlienė ir Marcinkevičienė (2009) reziumuoja, kad būtina šalyje kaupti aukštos kvalifikacijos žmogiškąjį kapitalą, ir akcentuoja, kad šalių ekonomikos vystymuisi svarbus protų cirkuliacijos procesas. Au-

torės, remdamos daugelio tyrimų rezultatais, nurodo, jog dėl didėjančių aukštos kvalifikacijos darbuotojų migracijos srautų protų cirkuliacija pakeičia tokias sąvokas kaip protų nutekėjimas ir protų telkimas.

Išvados

Atlikus mokslinių tyrimų apžvalgą pastebėta, kad globalizacija gali būti suprantama kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulinės prekių ir kapitalo rinkos kūrimo procesas bei naujos tarptautinės institucinės santvarkos formavimasis, kurios pagrindiniai trys ramsčiai yra tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas.

Tyrimo metu nustatyta, kad ekonomikos dydis tampa mažiau reikšmingas ekonominiams rodikliams, kai šalis tampa atvira prekybai. Pastebėta, kad kuo mažesnė ekonomika, tuo atvirumo poveikis augimui didesnis. Atskleista, kad atviros ekonomikos yra linkusios konverguoti, o uždaros ekonomikos šios tendencijos neturi. Taigi atvirumas spartina ekonominio augimo tempus ir didina pajamų lygį.

Apibendrinus ELG hipotezę, nustatyta, kad dauguma tyrimų patvirtina tarptautinės prekybos naudą ekonominiam augimui, t. y. didėjant eksportui, paspartėja ekonominio augimo tempai. Kita vertus, išskirti galimi neigiamo poveikio aspektai, kai užkertamas kelias vidaus rinkos augimui ir plėtrai, kai ELG tampa tarp mažiau išsivysčiusių šalių varžymosi tarpusavio priežastimi, paskatinami konfliktai tarp išsivysčiusių šalių ir mažiau išsivysčiusių šalių darbuotojų bei dėl investicijų bumo sukuriamas finansinis nestabilumas ir sustiprinama mažiau išsivysčiusių šalių priklausomybė nuo išsivysčiusių ekonomikų ir t. t. Išnagrinėjus darbo jėgos mobilumo ekonominio augimo tempams įtakos aspektus, apibendrinta NELM teorija, kur išskirta, kad daugumoje tyrimų migracijos įtaka ekonominio augimo tempams laikoma teigiama dėl žmogiškojo kapitalo formavimo, tačiau, kai nagrinėjamas protų nutekėjimo aspektas – poveikis augimo tempams yra žalingas. Kita vertus, nustatyta, kad protų nutekėjimo problema nėra vien negatyvaus pobūdžio ekonominio augimo tempams, nes piniginių perlaidos tiesiogiai priklauso nuo išsilavinimo lygio, t. y. kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo labiau tikėtina, kad perlaidos bus didesnės. Taip pat išskirta, kad migracijos teigiamas poveikis ekonominio augimo tempams gali pasireikšti per migrantų įgytas svečioje šalyje idėjas, žinias, verslumą, o tai teigiamai veikia ne tik šalies plėtrą, bet ir jos modernizavimą. Negatyvus aspektas tas, kad kvalifikuota darbo jėga iš besivystančių šalių perkeliama į išsivysčiusias, taip dar labiau paspartindama pastarųjų šalių ekonominio augimo tempus ir atitolindama besivystančių šalių konvergenciją.

Literatūra

1. ADB (*Asian Development Bank*), *Asian Development Outlook*. (2005). Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank.
2. Adenutsi, D. E. (2011). Financial development, international migrant remittances and endogenous growth

- in Ghana. *Studies in Economics and Finance*, 28 (1), p. 68–89.
3. Alcalá, F., Ciccone, A. (2004). Trade and productivity. *Quarterly Journal of Economics*, 119 (2), p. 613–46.
4. Alesina, A., Spolaore, E., Wacziarg, R. (2004). *Trade, growth and the size of countries*. Prieiga per internetą: <<http://www.wallis.rochester.edu/jones04/tradesize.pdf>> [žiūrėta 2011-03-22].
5. Armstrong, H. V., Read, R. (1998). Trade and growth in small states: the impact of global. Trade liberalisation. *The World Economy*, 21 (4), p. 563–585.
6. Andersson, T. (1998). Internalization of research and Development – causes and consequences for a small economy. *Economics of Innovations & New Technology*, 7 (1).
7. Awokuse, T. O. (2003). Is the export-led growth hypothesis valid for Canada? *Canadian Journal of Economics*, 36 (1), p. 126–36.
8. Awokuse, T. O. (2007). Causality between exports, imports, and economic growth: evidence from transition economies. *Economics Letters*, 94 (3), p. 389–95.
9. Beine, M., Docquier, F., Rapoport, H. (2001). Brain drain and economic growth: theory and evidence. *Journal of Development Economics*, 64, p. 275–289.
10. Blebienne, A. (2006). *Lietuvos gyventojai ir šeima: per 15 atkurtos Nepriklausomybės metų*. Vilnius.
11. Bollard, A., McKenzie, D., Morten, M., Rapoport, H. (2009). Remittances and the brain drain revisited. *Policy Research Working Paper 5113*.
12. Bracking, S. (2003). Sending money home: are remittances always beneficial to those who stay behind? *Journal of International Development*, 15.
13. Capolupo, R. (1998). Convergence in recent growth theories: a survey. *Journal of Economic Studies*, 25 (6), p. 496–537.
14. Carling, J. (2008). The determinant of migrant remittances. *Oxford review of economic policy*, 24 (3).
15. Clemens, M. A., Williamson, J. G. (2004). Why did the tariff–growth correlation change after 1950? *Journal of Economic Growth*, 9 (1), p. 5–46.
16. Cornett, A. P. (2005). *Economic integration in a cross border perspective: an emerging new system of production?* 45th European Congress of the Regional Science Association Amsterdam, The Netherlands, August.
17. Daugeliene, R., Marcinkeviciene, R. (2009). Brain circulation: theoretical considerations. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 3, p. 49–57.
18. Docquier, F., Rapoport, H. (1997). *La fuite des cerveaux, une chance pour les pays en de'veloppement?* Meeting of the French Economic Association, Paris, September.
19. Dollar, D. Kraay, A. (2003). Institutions, trade, and growth. *Journal of Monetary Economics*, 50(1), p. 133–62.
20. Dollar, D. Kraay, A. (2004). Trade, growth, and poverty. *Economic Journal*, 114 (493), p. 42–49.
21. Edwards, S. (1993). Openness, trade liberalization, and growth in developing countries. *Journal of Economic Literature*, 31 (3), p. 1358–1393.

22. Felbermayr, G. J. (2005). Dynamic panel data evidence on the trade–income relation. *Review of World Economics*, 141 (4), p. 583–611.
23. Felipe, J. (2003). Is export-led growth passe? Implications for developing Asia. Economic Research Department, *Asian Development Bank working paper 48*.
24. Foreman-Peck, J. (1995). A model of later nineteenth century European economic development. *Revista de Historia Economica*, 13 (3), p. 441–471.
25. Frankel, J. A., Romer, D. (1999). Does trade cause growth? *American Economic Review*, 89 (3).
26. Fuentes, J. C. C., Herrera, J. C. C. (2008). *Emigrant remittances and the real exchange rate in Guatemala: an adjustment – costs story*. Money affairs, Jan-Jun.
27. Galor, O., Tsiddon, D. (1997). The distribution of human capital and economic growth. *Journal of Economic Growth*, 2 (1), p. 93–124.
28. Garškienė, A. (2006). Lietuvos ūkio transformacija 1990–2005. *Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Ekonomikos augimas: teorija ir praktika: mokslinių straipsnių rinkinys II* (p. 21–33).
29. Haas, H. (2010). Migration and development: a theoretical perspective. *International migration review*, 44 (1), p. 227–264.
30. Haque, N. U., Kim, S. J. (1995). Human capital flight: impact of migration on income and growth. *IMF Staff Papers*, 42 (3), p. 577–607.
31. Irwin, D. A., Tervio, M. (2002). Does trade raise income? Evidence from the twentieth century. *Journal of International Economics*, 58 (1), p. 1–18.
32. Janušauskas, A., Nedzinskas, E., Uleckas, A. Vepšta, P. (2009). Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba. Journal of Management*, 14 (2), p. 19–25.
33. Lane, P. R. (2001). International trade and economic convergence: the credit channel. *Oxford Economic Papers*, 53 (2), p. 221–240.
34. Lee, H. Y., Ricci, L. A., Rigobon, R. (2004). Once again, is openness good for growth?. *Journal of Development Economics*, 75 (2), p. 451–72.
35. Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2004). Darbo jėgos judėjimas i Europos Sąjungos bei kitas šalis. *Ekonomika ir vadyba – 2004: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimo medžiaga*. Kaunas: Technologija.
36. Miyagiwa, K. (1991). Scale economies in education and the brain drain problem. *International Economic Review*, 32 (3), p. 743–759.
37. Mountford, A. (1997). Can a brain drain be good for growth in the source economy? *Journal of Development Economics*, 53 (2), p. 287–303.
38. O'Rourke, K. H. (2000). Tariffs and growth in the late 19th century. *The Economic Journal*, 110 (463), p. 456–83.
39. O'Rourke, K. H., Williamson, J. G. (1999). *Globalization and history: the evolution of a 19th century Atlantic economy* (Cambridge, MA: MIT Press).
40. Ozden, C., Rapoport, H., Schiff, M. (2011). Five questions on international migration and development. *The World Bank Economic review*, 25 (1), p. 1–11.
41. Page, J. and Plaza, S. (2006). Migration remittances and development: a review of global evidence. *Journal of African economics*, 1.
42. Palley, T. I. (2002). *A new development paradigm: domestic demand-led growth*. Discussion paper, Foreign Policy in Focus, Albuquerque, New Mexico.
43. *Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai*. (2005). Vilnius: Piliietinės visuomenės institutas.
44. Pukelienė, V., Glinskienė, R., Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2, p. 49–64.
45. Rakauskienė, O. G. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
46. Rodriguez, C. A., Rodrik, D. (2000). Trade policy and economic growth: a skeptic's guide to the cross-national evidence'. In: B. S. Bernanke, K. Rogoff (eds.). *NBER Macroeconomics Annual*, 2000 (Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research).
47. Rodriguez, F., Rodrik, D. (2001). Trade policy and economic growth: a skeptic's guide to the cross-national evidence. *NBER/Macroeconomics Annual*, 15 (1), p. 261–338.
48. Salvatore, D. (2001). *The economic performance of small versus large nations*. Small countries in a global economy. New York: Palgrave.
49. Sentsho, J. (2002). *Export revenues as determinants of economic growth: evidence from Botswana*.
50. Singh, T. (2010). *Does international trade cause economic growth? A survey*. The World economy.
51. Sipaviciene, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius.
52. Stark, O., Helmenstein, C., Prskawetz, A. (1997) . A brain gain with a brain drain. *Economics Letters*, 55, p. 227–234.
53. Stark, O., Helmenstein, C., Prskawetz, A. (1998). Human capital formation, human capital depletion, and migration: a blessing or a “curse”? *Economics Letters*, 60 (3), p. 363–367.
54. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, 14, p. 984–992.
55. Taylor, E. J. (1999). The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International migration*, 37 (1).
56. Tsen, W. H. (2010). Exports, domestic demand, and economic growth in China: granger causality analysis. *Review of Development Economics*, 14 (3), p. 625–639.
57. Vamvakidis, A. (2002). How robust is the growth–openness connection? Historical evidence. *Journal of Economic Growth*, 7 (1), p. 57–80.
58. Vidal, J. P. (1998). The effect of emigration on human capital formation. *Journal of Population Economics*, 11 (4), p. 589–600.
59. Wacziarg, R. (2001). Measuring the dynamic gains from Trade. *World Bank Economic Review*, 15 (3), p. 393–429.
60. Weiss, Th. L. (2003). Approches to and diversity of international migration. World migration 2003. *Managing Migration*. Challenges and Responses for people on the Move, 2, IOM.

Impact of Globalization on Economic Growth Rates: Aspect of Convergence

Summary

Globalization identifies the process, during which the production and financial structures of countries become linked by international relations creating international division of labour, in which the increase in the country's prosperity is increasingly dependent on economic factors and economic integration in other countries. Capital mobility, technological progress, and increased competition on the market shows the end of a country's domestic political power and the fact that the country is engaged in the process of globalization that can be seen as a greater openness or synonymous with the liberalization of domestic and foreign transactions. An opposition can be distinguished in areas of research on the aspect of globalization: on the one hand, it is considered that the globalization process can contribute to emergence of economic crises, on the other hand, it can stimulate economic growth and convergence. In this context, it is important to sum-up the research work on these issues in order to assess which trend is more likely. This study focuses on the positive aspect.

The research reveals that the three main pillars of globalization are international trade, migration, and capital mobility. This study focuses primarily on the aspects of mobility of goods, services, and labour.

Seeking to summarize the results of researches by revealing the impact of globalization on economic growth in the convergence aspect the conceptual study revealed the influence of international trade on economic growth rates, highlighting the aspects of effects of openness of economy, summarizing the ELG (export-led growth) hypothesis. The study also emphasized aspects of influence of labour mobility on economic growth rates by abstracting the NELM (the new economics of labour migration) theory.

The study revealed that the size of economy becomes less important to economic indicators when the country is open for trade. It is noted that the smaller the economy, the higher the impact of openness on growth. It was revealed that open economies tend to converge, while closed economies do not have this tendency. Therefore, openness

accelerates the economic growth rates and increases income levels.

Summarising the hypothesis of ELG (export-led growth), it has been found that the majority of studies confirm the benefits of international trade for economic growth, i.e., export growth accelerates economic growth. On the other hand, potential negative aspects of the impact have been identified: prevention of domestic market growth and development, ELG causes the race among the less developed countries, sparks conflicts between workers of developed countries and less developed countries, and the investment boom creates financial instability and strengthens the dependence of less developed countries on the developed economies, etc.

After examination of aspects of influence of labour mobility on economic growth rates, the NELM (the new economics of labour migration) theory was generalized and it was identified that most studies consider migration impact on economic growth rates to be positive due to human capital formation, but considering the issue of brain drain the impact on the growth rates is harmful. On the other hand, it was found that the brain drain problem is not only negative for economic growth rates, since remittances are directly dependent on the level of education, i.e., the higher the education, the more likely it is that remittances will be larger. It was also determined that the positive impact of migration on economic growth rates might come through ideas, knowledge, entrepreneurship acquired in foreign countries by migrants, which have a positive impact not only on the country's development, but also on its modernization. The negative aspect is that skilled workforce from developing countries is transferred to developed countries, thereby further expediting the economic growth rates of the latter countries and delaying the convergence of developing countries.

Keywords: globalisation, convergence, economic growth rates, economic growth factors.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2011 m. spalio mėn.; straipsnis priimtas 2011 m. gruodžio mėn.

The article has been reviewed.

Received in October 2011; accepted in December 2011.